

Tyrinėjimų projektai ir programos

Tamošaičių galerija „Židinys“

2003 m. birželio 19 d. Vilniaus senamiestyje, Dominikonų g. 15/1, duris atvėrė Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerija „Židinys“. Išsipildė Lietuvos tradicinės tekstilės patriarcho, tautinių drabužių tyrinėjimų pradininko Antano Tamošaičio (g. 1906) svajonė po gyvenimo klajonių sugrįžti į tėvynę ir įsteigti galeriją, kurioje būtų eksponuojami jo dar tarpukario Lietuvoje surinkti liaudies audinių ir drabužių rinkiniai, asmeniniai ir velionės žmonos Anastazijos Tamošaitienės (1910–1991) gobelenai, rištiniai kilimai, tapybos ir grafikos kūriniai.

Į gimtąją šalį A. Tamošaitis visam laikui sugrįžo 2000 m. Dar prieš tai brandino galerijos įkūrimo idėją. 1993 m. vasarą, po 49 metų priverstinės emigracijos pirmą kartą aplankęs Lietuvą, viešai pareiškė, kad ketina dovanoti tėvynei tarpukariu sukauptus tautodailės rinkinius ir savo bei žmonos Anastazijos kūrinius. Lietuvos nacionaliniam muziejui tada įteikė vertingą lietuviškų juostų rinkinį. Tamošaičių galerijos įkūrimo idėją parėmė Vilniaus dailės akademija, kuriai dabar priklauso „Židinys“. Įrengiant ekspoziciją, daug prisidėjo galerijos vedėja A. Tamošaitienės dukterėčia Laimutė Lukoševičienė, galerijos darbuotoja Ramutė Raciūtė, architektė Gražina Pajarskaitė. Jos ne vienerius metus svarstė galerijos koncepciją, pagrindinių eksponatų atrankos kriterijus ir jų išdėstymo tvarką. Dar iki oficialaus galerijos atidarymo buvo sudarytos galimybės čia dirbti Vilniaus dailės akademijos ir kitų aukštųjų mokyklų studentams, menotyrininkams, visiems besigilinantiesiems į tautinės kultūros problemas. Ne vieną valandą čia praleido menotyrininkė Teresė Jurkuvienė, reng-

dama tautinių drabužių kolekciją Pasaulinei lietuvių dainų šventei.

Ką galima pamatyti galerijoje „Židinys“? Itin vertinga rinkinių dalis – net XVIII a. pabaigą – XIX a. siekiantys lietuvių liaudies audiniai (lovatiesės, rankšluosčiai, staltiesės), jų fragmentai ir drabužiai (prijuostės, sijonai, nuometai, marškiniai, liemenės, skaros), netgi ištisi aprangos komplektai, kuriuos A. Tamošaitis surinko Lietuvos kaimuose tuo metu, kai tautinių drabužių dėvėjimo mada buvo benunykstanti ir pačių drabužių dar buvo galima gausiai aptikti sodiečių spintose, skryniose. Ne kiekvienas Lietuvos muziejus gali pasigirti tokia gausia, net kelių šimtų vienetų, audinių ir drabužių kolekcija. Muziejininkė Dalia Bernotaitė-Bieliauskienė apskaičiavo, kad tarp aprangos elementų gausiausią dalį rinkinyje sudaro įvairių etnografinių vietovių prijuostės: dzūkių – 80, suvalkiečių – per 50, zanavykių – per 40, žemaičių – 30, aukštaičių – 8. Sijonų priskaičiuojama iki 22 (tarp jų – itin reti treji žemaičių skersadryžiai apatiniai sijonai), net 27 marškiniai (yra ir retai muziejuose pasitaikantys klaipėdietiški). Be to, dešimtys drobulių, nuometų, kepurėlių, liemenių, skarų, skarų, skarelių, rankšluosčių, pinikų.

Nuolatinėje ekspozicijoje yra paties galerijos įkūrėjo A. Tamošaičio tapybos ir grafikos kūriniai, kurių tematika ir meninė forma labai lietuviška, išaugusi iš tautinių šaknų. Kartu rodomi ekspresyvūs, ryškiaspalviai A. Tamošaitienės gobelenai, rištiniai kilimai, tapybos darbai. Visų akis traukia ant autentiško, dar prieškaryje pagal A. Tamošaičio projektą Ažuolų Būdoje išausto rištinio kilimo stovintys manekenai, aprengti įvairių

etnografinių sričių tautiniais drabužiais, įrėmintos fotografijos, iliustruojančios pagrindinius Tamošaičių gyvenimo etapus nepriklausomoje Lietuvoje ir emigracijoje – Austrijoje, Vokietijoje, Kanadoje. Galerijoje veikia 2000 tomų meno knygų biblioteka, kurioje gausu įvairių šalių literatūros apie rankdarbius, liaudies ir profesionalų darbą. Iš XX a. 3–4-ojo dešimtmečio leidinių įvairiomis kalbomis galima atsekti, kokią literatūrą skaitė pats bibliotekos savininkas, rengdamas dailiųjų amatų gaivinimo modelį, kurių užsienio šalių patirtį planavo įdiegti Lietuvoje. Dabar A. Tamošaičiui svarbu, kad

galerijoje virtų darbas: veiktų audimo ir kitų dailiųjų amatų kursai, būtų plėtojami edukaciniai projektai jaunimui. Neseniai „Židinyje“ įsikūrė tautinių drabužių specialistės dr. Vidos Kulikauskienės vadovaujama audėjų grupė „Tautinis kostiumas“, audžianti tautinius drabužius ir studijuojanti čia saugomus rinkinius. A. ir A. Tamošaičių galerijos „Židinyje“ durys atviros tautodailės tyrinėtojams, menotyrininkams, studentams ir visiems, kurie domisi lietuvių kultūros paveldu, kam svarbu susipažinti su unikalia lietuvių puoselėjimo veikla emigracijoje.

Lijana Šatavičiūtė